

91 – річний повстанець :
«Якби я міг ходити, то ще зараз пішов би воювати»

У публікації «Волині-нової» за 8 вересня «Інвалідний візок зв'язковому УПА подарував священик» ми розповідали, як Йосип Крот (на фото) із села Труди Сарненського району завдяки нашій газеті отримав засіб пересування. Сьогодні пропонуємо спогади і роздуми українського патріота

«Ото нагодував сухарями москалів на свою голову»

Дід Йосип називає себе запеклим націоналістом. Запрошує до хати й милицею показує на фотографії у рамках:

– Це я і моя жінка в день весілля у 1958 році. Вона померла в березні 2015-го. На другій - батько Тиміш Корнійович, мама Настя Хомівна і я з братом та сестрою. Сідайте, бо треба багато часу, щоб розказати про своє життя, - продовжує господар.

– Народився я в містечку Степань 19 серпня 1925 року. По документах то пишуся 1930 року народження, а фактично - 25-го. Добре, що зробили таку махінацію, то в табори я потрапив як «малолетка». Завдяки цьому раніше звільнився, коли була амністія вже після смерті Сталіна.

Мій батько ще за Польщі потрапив у табір Береза-Картузька — за націоналізм, а наш сусід на прізвище Купай був комуністом, але обоє сиділи в одній камері.

Коли у 1939-му прийшли перші совети і їх освободили, то цього Кулая взяли на службу вМГБ.

Дід Йосип добре пам'ятає, як Червона армія втікала влітку 1941-го від німців.

– Голодні солдати часто стукали вночі у вікно й просили жалібними голосами їсти: «Хозяюшка, дай покушать...» А в хаті нічого не залишилося, крім 18 мішків сухарів, якими запасся наш батько.

То мама й каже: «Може, ви будете сухарі житні їсти?» Й запропонувала обдертим і голодним солдатам. А їх під хатою зібралось стільки, що вже й черга вишикувалася. Роздавали все, аж тут підходить один — і відразу батька в морду. Він аж впав. Коли зайшов у хату весь закривавлений, то ми злякалися. «Ото нагодував сухарями москалів на свою голову», - тільки прошепотів він...

Від тифу в криївці втратив зір

- Принеси ту червону книжку, — просить дід Йосип онучку Наталю. У «Книзі Пам'яті і Слави Володимирецького району» показує своє прізвище, батька, дядька та молодшого брата Андрія. Всі були патріотами, й за це їх репресували. Дідусь розповідає, як він почав допомагати повстанцям:

- Коли наші хлопці пішли в ліси, треба було якось тримати з ними зв'язок. Провідник Хміль спочатку переговорив із моїм батьком. Вони шукали меткого й сміливого юнака, який би міг приймати й передавати грипси. Я відразу погодився. Вибрав собі псевдо Яблуня. Так я став зв'язковим українських повстанців. Це була серйозна й відповідальна справа. Про мене, крім провідника та ще кількох людей, ніхто нічого не знав. Поселився у селі Полиці в дядька-вдівця, його прізвище Рубець. Коли я відбудув табори й повернувся, то спершу поїхав до нього. Він так зрадив, аж заплакав, що живим мене побачив. Вже ж ніхто й не сподівався.

Грипси ховали у спеціальний тайник у корчах. У ньому було дві консерви: в одну я клав записки, а з іншої забирав. Я ж невеликого росту, то більшовики мене приймали за пацана. Часто ходив у розвідку в сусідні села, де стояли військові підрозділи. Ніби гуляв там, але уважно слухав, про що говорять солдати, рахував, скільки у них кулеметів та багнетів, і потім доповідав своїм.

У 1944-му совети заарештували батька, а потім мого молодшого на три роки брата Андрія забрали. Стали й мене шукати. Я перейшов на нелегальне становище. Батьківську хату спалили. Розпочалися облави на хуторах та в навколишніх лісах. Якось чотовий Веселий отримав повідомлення від наших розвідників про загрозу нападу. Ми переховувалися у криївці. Нас там було чоловік з тридцять. То тільки п'ятеро залишилися живими. Мене тоді поранили, і врятувався тільки завдяки тому, що вдалося на полі піймати коня і втекти верхи. Дістався до Полиць. Пощастило, бо зустрів жінку, яку добре знав. Вона була дружиною мого побратима Граба. Переховувала в себе вдома, а через два дні мене перевезли у Велику Осницю біля Маневич. Добре пам'ятаю невелику хатинку на горбку. Може, там тепер живуть нащадки моїх рятівників. Криївка була зроблена в кухні під грубою. Мене ледве не викрили. Передав хлопцям в ліс грипса, й відразу переправили в сусіднє село Маюничі. Захворів на тиф, і то так мене прихопило, що на три тижні геть осліп.

Повстанця Яблуню заарештували 30 травня 1947 року. Дід Йосип показує довідку про реабілітацію й пояснює:

- Мене судили 30 липня 1947-го. Вирок — 15 років каторги, але за документами я був малолітнім і отримав тільки 10 років трудових таборів.

«Коли б знав, що доживу до незалежності, то в мене вирости б крила»

І Йосип Крот став розповідати про своє «легке» життя у радянських таборах, яке тривало 7 років 4 місяці й 14 днів. А розпочалося воно на руднику у Ворошиловградській області. Але невільників довго не тримали на одному місці, щоб в'язні не могли створити якусь підпільну організацію чи підготувати втечу. Каторжан регулярно перевозили із зони в зону. Тому за табірними маршрутами Йосипа Крота можна вивчати географію Крайньої Півночі Росії. Спочатку був Красноярськ. Звідти його баржею переправили у Норильськ на нікелевий комбінат.

— Від виснажливої праці в мене залишилися тільки шкіра й кісті, - згадує дідусь. — Вручну довбали ломами й кирками ями, копали котловани глибиною 4 метри, в них робили бокові двометрові шурфи й закладали вибухівку. Я тільки з виду маленький та худенький, а так то жилавий, але настільки охляв, що потрапив у лікарню. Приходить до мене дохтор і питає українською мовою: «З якої області?» А він сам з Колок, тих, що на Волині. Так я познайомився з легендарним повстанським хірургом Євгеном Омельчуком, який сидів у таборі, але оперував великих начальників. Я чув, що в Луцьку ще живе його жінка. Омельчук забрав мене до себе санітаром, завдяки цьому чоловікові я залишився жити на світі.

Вкінці травня 1953 року у таборах почалося Норильське повстання. Я був активним учасником. Після смерті Сталіна в березні всі політичні в'язні чекали амністії. Але стали випускати кримінальників, а нас ще більше «зажимати». Коли охорона застрелила кількох каторжан, повстало відразу три зони. Два місяці тримали оборону. Аж поки не прибула московська комісія. Нас відібрали цілий етап - 1600 - політичних й відправили на Колиму. З Комсомольська-на-Амурі в Магадан везли на поромі в трюмах. Не всі витримали цю страшну дорогу. Я потрапив у селище Сусуман на цегельний завод. Із дня на день чекали амністії. Першими тоді відпускали «малолеток», тоді нас назбирали з різних зон десь тисячу людей.

І парохомом везли на велику землю, тільки вже не в трюмах, а на палубі. Мене звільнили 30 вересня 1954 року. Коли повернувся додому, то кагебісти не хотіли приписувати. Спочатку жив у сестри в селі Гута тодішнього Степанського району. Вивчився на електрика. У 1958-му одружився, але вдома не сидів. Організував бригаду й їздив на заробітки в Казахстан. До 1990 року працював у лісі робітником і моє фото постійно було на дошці пошани лісгоспу. У мене троє дітей: син Степан, дочка Валентина, яка живе в Кричильську і працює медичкою, а її чоловік - директор школи. Ще одна дочка - Надя, вже минуло 10 років, як в Італії.

- Коли б мені у 1947-му сказали, що доживу до незалежної України, то, мабуть, у мене вирости б крила, - посміхається запеклий націоналіст, зв'язковий УПА на псевдо Яблуня. І продовжує: - Якби я міг ходити, то ще зараз пішов би воювати з москалями. Я - націоналіст і вірю в наш народ, жоден загарбник українців не здолає.

К. Гарбарчук

